
Tarihin İçinden Geçerek Tarihi İzlemek, İrdelemek: “Uluslararası Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre Sempozyumu”

Ömer BOZKURT*

Cizre’ye gidebilmek için tarihin içinden geçmekten başka bir yolunuz yoktur, olamaz da. Ya birçok medeniyete beşiklik etmiş Diyarbakır’dan ya da kadim medeniyetleri günümüze taşıyan Mardin’den ulaşırsınız Cizre’ye. Gerçi gittiğiniz yer de bu iki şehirden çok farklı değildir. Ancak Cizre, daha çok “Cezirî” diye andığınız birçok düşünürüyle bilinmekte; belki de bilinmemektedir! Cizre’nin tarihini burada anlatmaya imkânımız olmadığı gibi şu birkaç satırı ona layık görmek de haksızlık olur. Sözün özü, gitmek, görmek gerekir Nuh Peygamber Türbesini, Kırmızı Medreseyi, Ulu Cami’yi, Belekli Burc’u, Mem u Zin Türbesini, Mir Abdal Camii’ni. Âdetâ tarihin içinden geçerek tarihi izlemektir Cizre. Onu irdelemek ise böylesine güzel mekânlarda, mekânların ruhuna uymak, ilme, araştırmaya ve düşünmeye vermektir kendini. İşte bunu da bizlere sağlayanlar yeni ve iddialı üniversiteler oldu. Gerçi yeni açılan çok sayıda üniversiteler birilerince gerek siyasi, gerek ekonomik ve gerekse de başka sebeplerle hep eleştirildi ama bu üniversitelerin yaptığı çalışmalar ve araştırma faaliyetlerine şahit oldukça, bu eleştirilerin tamamen boş, anlamsız ve gereksiz olduğu ortaya çıktı. Belki burada üzerinde durduğumuz bu sempozyum faaliyeti, bu kanaatimizi destekleyen örneklerden sadece biri olabilir. Örneklerden biri diyoruz, zira bu üniversitelerin bu türden o kadar fazla sayıda etkinlikleri oluyor ki, bunları takip etmek bazen imkânsız hale geliyor.

Mardin Artuklu Üniversitesi, Şırnak Üniversitesi ve Cizre Ticaret ve Sanayi Odası işbirliği ile 14-15 Nisan 2012 tarihinde Şırnak’ın Cizre

* Yrd. Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü,
omerbozkurt21@gmail.com

ilçesinde 'Uluslararası Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre Sempozyumu' gerçekleştirildi. Yurt içinden ve dışından yüze yakın araştırmacı, tarihî Cizre kentini ve günümüze taşıdığı medeniyeti, tarih, coğrafya, arkeoloji, sanat, düşünce, bilim, sosyal, siyasal, ekonomik ..vb. bir çok açıdan ele aldı ve araştırmalarını akademisyenler ve halkla paylaştı.

Sempozyumun açılış programı Cizre'nin önemli düşünürlerinden Molla Ahmed Cezirî'nin ders verdiği ve metfun olduğu Kırmızı Medrese'de (Medresa Sor) gerçekleştirildi. Açılış oturumunun başkanlığını Mardin Artuklu Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Serdar Bedii Omay yaptı. Oturumda Prof. Dr. Abbas Valî "Jizra in the Context of History, Culture and Power" (Tarih, Kültür ve İktidar İlişkisi Bağlamında Cizre) adlı tebliği, Prof. Dr. Kadri Yıldırım "Kamuran Ali Bedirhan'ın Maddî ve Manevî Açısından Kürt Kültüründeki Yeri ve Önemi"ni, Prof. Dr. İhsan Süreyya Sırma ise "Cizre ve Yöresinin İslamlaşma Süreci"ni tartıştılar ve irdelediler.

Açılışta ve sempozyum sürecinde dikkat çeken birçok şey vardı: Gerek açılış, gerekse diğer oturumlarda Türkçe, Kürtçe, Arapça, İngilizce bir çok sunumlar; hoşgörünün yüceltildiği, ön yargıların bir kenara itildiği, bilim ve düşüncenin öncelendiği sahneler; sadece akademisyen ve davetlilerin değil halkın da oldukça yoğun bir ilgi gösterdiği oturumlar ve daha bir çok şey. Tüm bunlara, sempozyumun tarihî ve ilmî bir mekânda, Kırmızı Medrese'de yapılmış olmasını da ilave etmek gerek. Bir de bu tarihî ve ilmî mekânda sempozyumun birinci gününün gecesinde gerçekleştirilen Molla Ahmed Cezirî *Divan'*ını okuma programı, vurgulanmadan geçilmemesi gereken bir etkinlik oldu. Bu sayede her şeyden önce böyle bir divan okuma geleneğinin var olduğunu öğrendik. Özellikle vahdet-i vücûd felsefesinin yoğun olarak işlendiği böylesine önemli bir eserin, *Divan'*ın, doğu medreselerinde ve halk arasında yüzyıllardır müzikal bir tarzda okunduğunu ve böyle bir geleneğin günümüzde de devam ettiğini öğrenmek oldukça ilginçti. İlginçti, zira doğu medreselerinden yetişen bir kısım fakihin bu tür içerikli eserlere hoş gözle bakmadıkları bilinmektedir. Buna rağmen *Divan'*ın hem medreselerde hem de halk arasında benimsenerek yıllar boyu okunması, herhalde Cezirî'nin bölgedeki etkisiyle izah

edilse gerektir. Hâsılı, âdeta tarihi, düşünceyi ve ilmi teneffüs etmenin zorunlu hale geldiği bir ortam yaşandı bu sempozyumda. Dikkati celbeden bir husus da çok farklı kurum ve düşünce kuruluşlarının sempozyuma katılmaları ve birarada yaşayabilme kültürünün güzel bir örneğini sergilemiş olmalarıydı.

Elbette ki sempozyum, esas itibarıyla zihnimize ve entelektüel dünyamıza seslendi. Çok güzel bilgiler, tespitler ve analizlere şahit olduk. Yurt içinden ve dışından katılan birçok katılımcı Cizre'yi farklı dillerle ve çeşitli açılardan ele aldı. Örneğin Ergün Laflı "Eskiçağ'da Cizre Arkeolojisi ve Tarihi", Ferheng Cihanbahş "Jizra's Geo-culture in Sassanian Era" (Sasaniler Döneminde Cizre'nin Jeo-Kültürel Yapısı), Mehmet Akbaş Hamdaniler Döneminde Cizre ve Çevresinde Kültür ve Medeniyete Dair Öğeler", Khalid al-Awaisi "Salah al-Din al-Ayyoubi and Jizra" (Selahaddin Eyyübi ve Cizre), Yousef J. Jabo ve Faiz Taha Omar "Conrad Bruiser ve Yirminci Yüzyılın Başlarında Cizre'deki Tarihî Eserleri Tanıtması, Birgül Açıkyıldız Şengül "Medresa Sor ve Mimari Özellikleri", Elif Keser-Kayaalp "Mem û Zin Olarak Bilinen Yapı Geç Antik Dönemden Kalma Bir Kule mi?", Sultan Çaça "Cizre Ulu Camii Kapı Kanatları ve Ejderli Kapı Tokmaklarının Sanatsal Açından İncelenmesi", Osman Gümüüşü "XI-XVI. Yüzyıllarda Cizre ve Çevresinde Ulaşım Ağı", İbrahim Özcoşar "Osmanlı Merkezileşmesi ve Kürt Emirlikleri (Bedirhan Bey İsyanı)", Feridun Bilgin "Osmanlı Hâkimiyetindeki Cizre'de Siyasal Değişim ve Merkez-Çevre İlişkisi (XVI-XIX)", Ercan Çağlayan "Cumhuriyet Dönemi Demiryolu Politikası ve Diyarbakır-Cizre Şimendifer Hattı", Ali Necm İsa, "Arap Kaynaklarında Ceziretu İbn Ömer -Mu'cemu'l-Büldan Örneği", Yusuf Baluken "Mervaniler Devrinde Cizre" adlı tebliğleriyle Cizre ve Şırnak bölgesini tarihî, kültürel, sanatsal ve coğrafi yönleriyle irdeledi ve araştırmalarının sonuçlarını bizlerle paylaştılar.

Cizre'nin ilim ve kültür hayatına bir giriş olarak Übeydullah Pilatin "Osmanlı Medrese Sistemi ve Cizre Medreseleri", Abdulmuttalip Arpa "Cizre Medreselerinde Arapça Eğitim Programı", Fadıl Aygan "Tarihten Günümüze Cizre Yöresi Medreselerinde Kelam Öğretimi", Akif Akto "Cizre Medreselerinin Halkın Değerleri Üzerine Etkileri", Basem. I.

Habeel "Bazı Dünya Kütüphanelerinde Cizreli Âlimlerin Yazmalarından Seçmeler" gibi konulara dikkat çektiler.

Özelde Cizre'nin önemli düşünürlerinden Molla Ahmed Cezirî ile ilgili yapılan oturumlarda, Mehmet Nesim Doru "Tasavvuf Felsefesinin Meseleleri Işığında Melayê Cizîrî'nin Görüşlerinin Analizi", Ahmet Erkol "Cezerî'nin *Divan'*ında Aklın Eleştirisi", Abdurrahim Alkış "Melâ-yî Cizîrî'nin *Divan'*ında Varlık Mertebeleri", Hamdi Gündoğar "Melayê Cizîrî'nin *Divan'*ında Kader ve İnsan İradesi", Ömer Bozkurt "Dinî Çoğulculuk ve Hoşgörü Arasında Ahmed el-Cezerî", Ahmet Ceylan "Mela Ahmedê Cizîrî'ye Göre Zât-Sıfat İlişkisi", Serdar Şengül "Melayê Cizîrî ve Diwan Okuma Geleneği", Zülküf Ergün "Di Dîwana Melayê Cizîrî'de Rengvedana Bajarvaniya Cizîra Botan" (Melayê Cizîrî'nin *Divan'*ında Cizre'nin Şehirleşmesi) konularını işlediler.

Cizre'nin dünyaca tanınmış ve hakkında yurt içinden ve dışından birçok çalışma yapılmış olan büyük bilgini Ebu'l İzz el-Cezirî ile ilgili olarak da Kawkab Al-Neamy "Mekanik ve Kimya Mühendisi Mucit Bilgin Ebu'l-İz el-Cezerî'nin Hayatı ve İlmî Kişiliği", Abdullah Yaşın "İsmail Ebu'l-İz el-Cezerî", Mahmut Dirik ise "Bilgisayar/Sibernetik/Özdevinimli Makinalar Sahasındaki İcadlarıyla Cizreli Ebu'l-İzz" başlıklı tebliğlerini sundular.

Cizre'nin yetiştirdiği bir diğer önemli bilgini, tarihçi İbnu'l-Esir el-Cezirî'yi ve bir takım görüşlerini de Yakup Civelek "Ziyâuddin İbnu'l-Esir ve Ölümsüz Eseri *el-Meselu-s Sâir*", Abdulhadi Timurtaş "Ziyâuddin İbnu'l-Esir el-Cezerî'ye Dair Bibliyografik Bir Çalışma", Abdurrahman Acar "Memluklu Devri Tarihçisi İbnu'l-Cezerî ve Cizre'ye Dair Yazdıkları", Mustafa Özkan "İbnü'l-Esîr el-Cezerî'de Târih Metodolojisi", İbrahim Kutluay "İbnü'l-Esîr el-Cezerî'nin *Üsdü'l-Gâbe fî Ma'rîfeti's-Sahâbe*'sinin Tabakât Edebiyatı İçindeki Yeri, Kaynakları ve Metodu" adlı çalışmalarıyla istifademize sundular.

Cizre'nin diğer önemli düşünür ve ilmî şahsiyetleriyle ilgili olarak ise şu tebliğler oldukça dikkat çekiciydi: Yunus Cengiz "Şeyh Muhammed Nurullah Seydâ'nın Doğa Okuması: *Tanînu't-Tabâ'a* Eseri Üzerine", Zübe-

yir Akçe “Şeyh Nurullah Seyda ile Bediüzzaman Said Nursî’nin Tasavvûfî Görüşlerinin Mukayesesi”, İbrahim Yılmaz “Şeyh Muhammed Saîd Seyda el-Cezerî’nin Eserlerindeki Fikhî Meseleler ve Günümüz Açısından önemi”, Ramazan Aras “Şeyh Seyda’nın İslahat Hareketi ve Değişen Müslüman-Hristiyan İlişkileri”, Abdurrahman Adak “Li Cizîrê Muhîteke Edebî: Dergahê Şêx Seyda û Rola wî di Edebîyata Kurdî de” (Cizre’de Edebi Bir Muhit: Şeyh Seyda Dergahı ve Kürt Edebiyatındaki Rolü), Hayrullah Acar “Seyid Qedrî Haşimî û Dîwana wî” (Seyit Kadri Haşimi ve *Divan’ı*), Mehmet Zahir Ertekin “Şêx Feyzullahê Findikî û Herdu Mewlûdên wî yên Kurdî” (Şeyh Feyzullah Findikî ve İki Kürtçe Mevlidi), Mustafa Ebu Tahun ve Ahmet Abdülhadioğlu “Ahmed-i Hani’nin Şiirinde Arap Belağatının Tesiri”, Necip Uyanık “Ehmedê Xani’nin *Mem û Zîn* Eserinde Felsefi Bir Kavram Olarak Aşk”, İbrahim Baz “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Irak ve Suriye’ye Göçen Cizreli Âlim ve Süfiler”, Recep Özdirek “Cumhuriyet Döneminde Cizre Bölgesinde Yaşayan Din Bilginleri”, Şaban Karasakal “Seyyid Ali Findikî ve Kâdı Beydâvî’ye Haşiyeleri” ve Bilal Altan “Halk Odası Reisliğinden Cizre Müftülüğüne Mahmut Bilge Profili.”

Cizre’yi sosyolojik açıdan ise Zülküf Kara “Epistemolojik Kopuş ya da Toplumsal Muhayyilede Cizre Algısı”, Tamer Yıldırım “Cizre’de Değişen Öteki Algısı ve Birarada Yaşamının Temelleri”, Tahir Pekasil “Toplumsal Statü Göstergesi Olarak Dinî Otorite Tipleri: Cizre Örneğinde Şeyh, Molla ve Seyyitler” başlıklı tebliğleriyle irdelerken; George Grigore ve Gabriel Bituna “The Place of Spoken Arabic of Cizre among Mesopotamian Arabic Dialects” (Mezopotamya Arapça Lehçeleri Arasında Cizre’de Konuşulan Arapçanın Yeri” adlı tebliğiyle dil açısından; Mehmet Tıraşçı da “Cizre ve Çevresinde Kürtçe Mevlidler ve Müzikal Olarak Günümüzde İcra Ediliş Tarzları” adlı çalışmasıyla müzik yönünden ele aldı.

Sonuç itibarıyla, ilim ve gönül dünyamızı zenginleştiren, samimiyet ve güler yüzleriyle bizleri ağırlayan, düşüncelerimizi özgürce tartışabilme fırsatını sağlayan Mardin Artuklu Üniversitesi ve Şırnak Üniversitesi rektörlerine ve bu her iki paydaş üniversitenin sempozyum düzenleme

kurulu eş başkanları sayın M. Nesim Doru (Artuklu Üniversitesi) ve sayın Hamdi Gündoğar'a (Şırnak Üniversitesi) teşekkür etmek gerekir. Ancak bilim ve düşünce dünyasına önemli bir katkı sağlayan "Uluslararası Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre Sempozyumu"da sunulan bildirilerin kitaplaştırılması da gerekmektedir. Böylesine güzel bir etkinliğin yazıya geçirilerek kaydedilmesi elbette ihmal edilmemelidir. Sanınız böylesine önemli çalışmalara imza atanların, son derece önemli olan bu hususu unutmayacakları muhakkaktır.

